

Imigrace Bulharů do Čech

Lucie Avramová

Katedra antropologických a historických věd, FF ZČU v Plzni, luuthien@seznam.cz

Immigration of Bulgarians to Czech Republic

Abstract—The question of immigration of foreigners to the Czech territory is repeatedly opened topic of all generations of the 20th and 21st century. No matter whether the immigration is caused by economical, political or any other situation, it always has significant impact not only on the life of the immigrant himself but also on the life of the society which accepts him. In the text I further discuss the immigration of the Bulgarians. All the findings interpreted in this text are based on my own bachelor thesis in which I focused mainly on motives leading to immigration, integration of Bulgarians into the Czech society and the impact the process of migration has on the family relationships of the migrating individuals.

Key Words—migration, Bulgarians, Czechs, integration, history, relations

OTÁZKA migrace cizinců na české území je neustále se otevírající téma všech generací především dvacátého a jednadvacátého století. Ať už je migrace zapříčiněna hospodářskou, politickou či jinou situací, vždy má značný dopad nejen na život samotného migranta, ale také na život společnosti, která ho přijímá mezi sebe. Český stát se díky své pestré novodobé historii často stával jak zemí vysílající migranty do zahraničí, tak zemí hostitelskou. Tyto pohyby obyvatel byly spontánního charakteru, nebo řízené shora. Asi nejtýpičtějším příkladem migrace řízené státem byly odsuny Němců z pohraničních oblastí po druhé světové válce nebo v následujících letech výměny obyvatelstva na základě smluv o spolupráci se zeměmi východního bloku. Mezi takové země patřilo i Bulharsko, kterému se blíže věnuji v mé práci.

Česká republika sice s Bulharskem nesousedí, ale i přesto se mezi těmito dvěma státy už od středověku začaly rýsovat první vztahy. Ty se postupně rozvíjely a podle momentální politické situace v té které zemi ochladaly, nebo se naopak zintenzivňovaly. Důsledkem těchto vztahů se stává migrace obyvatelstva mezi oběma státy. V mé práci se blíže věnuji migraci Bulharů na české území a to z jednoho prostého důvodu. Ač moji předci pocházejí právě z Bulharska, v naší rodině se o Bulharsku nikdy příliš nehovořilo. Sepsání této práce jsem proto vzala jako výzvu dozvědět se víc o vlastních kořenech.

Původně jsem zamýšlela věnovat se pouze přistěhovalecké vlně ze čtyřicátých let dvacátého století, se kterou se do Čech dostal můj dědeček. Ovšem během

sbíráni dat a informací jsem došla k závěru, že na bulharskou migraci nelze nahlížet takto jednostranně. Celý problém přistěhovalectví se během psaní mé práce začal ukazovat jako komplexní. Bylo třeba pochopit politické a hospodářské kontexty Česka a Bulharska, protože, jak už jsem napsala výš, podle nich se problém migrace odvíjel a odvíjí. Z těchto důvodů nelze pochopit problém migrace Bulharů do Čech, pokud jej vytrhneme z kontextu, a proto jsem do práce zahrнула i souhrn novodobého politického dění v Bulharsku v porovnání s novodobým politickým děním v Česku.

Práci jsem postavila na komparaci informací získaných z literatury či výzkumů zabývajících se alespoň částečně problematikou migrace Bulharů s informacemi získanými rozhovory s bulharskými přistěhovanci a jejich potomky. Mezi dotazovanými jsem vybírala nejprve bulharské přistěhovance ze čtyřicátých let, kteří se v naší zemi usadili natrvalo. Postupně během toho, jak se práce vyvíjela, jsem do analýzy zahrнула i výpovědi přistěhovalců z dalších let a to ze dvou důvodů. Zaprvé většina migrantů přichozících na české území ve čtyřicátých letech již dnes nežije, možnost získat autentické informace týkající se přistěhovalectví ve čtyřicátých letech byla tedy velice omezená. A zadruhé, jak jsem již napsala výše, během psaní této práce jsem došla k názoru, že problém migrace Bulharů do Čech je komplexní. Jednou vlnou celé přistěhovalectví neskončilo. Často například později docházelo k dalším migracím rodiny za příbuzným, který se v Česku již usadil. Přesto jsem ale dbala na to, aby mezi dotazovanými byli jen ti, kteří se na našem území usadili natrvalo. Rozhovory byly vedeny polostrukturovaně, ve většině případech se nakonec transformovaly ve vzpomínková vyprávění.

K výsledkům práce jsem dospěla pomocí kvalitativního výzkumu. Hlavním mým cílem bylo na základě výpovědí dotazovaných zjistit, jakým způsobem a s jakým efektem se integrovali do českého prostředí. Zabývala jsem se jejich osobními příběhy, pohnutkami, které je vedly k tomu, aby se přestěhovali. Zajímaly mě jejich výchozí sociální a pracovní podmínky. Dále jsem se potom zajímala, jakým způsobem navazovali kontakty s autochtonní populací, jak se s ní sžívali, jak ji ovlivnili po kulturní stránce, popřípadě jestli se u ní setkávali s jakýmkoliv druhem diskriminace. Dotazovaných jsem se také ptala, jak s odstupem času hodnotí své rozhodnutí emigrovat a jestli nezvažují návrat do vlasti. U potomků těchto migrantů jsem potom zjišťovala především případné změny v jejich postavení v české společnosti, nebo také to, jestli ovládají bulharštinu a jestli sami dodržují bulhar-

ské zvyky. Mezi generacemi jsem porovnávala zkušenosti jednotlivých členů těchto generací s českou společností a to, jak vnímají případné nářky na svůj původ.

K tomu, abychom porozuměli celému problému migrace a vůbec vztahům mezi Bulharskem a Českem, je třeba podívat se nejdříve blíže na novodobé dějiny obou zemí. Novodobými dějinami mám na mysli především dvacáté století, kterému se budu věnovat v následujících řádcích. Česko s Bulharskem sice po toto období neměly společné hranice, ale i tak v novodobých dějinách těchto zemí snadno rozeznáváme některé společné styčné body, především potom v druhé polovině dvacátého století, kdy byly tehdejší Československo i Bulharsko součástí východního bloku.

V krátkém nástinu historie obou zemí pokládám za důležité začít už meziválečným obdobím. V tomto období totiž začíná mnohé, co nadále silně ovlivnilo vývoj jak Česka, tak Bulharska a co vývoj těchto zemí ovlivňuje v některých směrech dodnes. Těmito směry mám na mysli například hospodářskou situaci v dnešním Bulharsku, ale také právě česko-bulharské vztahy, kterým se budu věnovat později.

Po první světové válce stály obě země, obrazně řečeno, každá na jiné straně barikády. Bulharsko coby spojenec Německa a Rakouska-Uherska bylo na straně poražených, což s sebou neslo řadu pro Bulharsko katastrofických opatření. Neuilleská mírová smlouva znamenala nejen placení válečných reparací, ale hlavně také ztrátu velké části území (např. bulharské části Makedonie, Dobrudži nebo egejského pobřeží, čímž přišlo Bulharsko o přístup k Egejskému moři). Naproti tomu české země po válce získaly. Vznikl samostatný Československý stát zabírající rozsáhlá území. Československá republika se stala spojencem Francie a poté i spojencem Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Spojenectví s Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců později výrazně ovlivňovalo česko-bulharské vztahy. Bulharsko se totiž snažilo o přiblížení k Francii a tato cesta měla vést přes Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. K tomuto spojenectví mělo napomáhat právě Československo.

Další výrazný rozdíl mezi Československem a Bulharskem nalézáme bezpochyby také v hospodářské situaci těchto zemí. České země platily už za Rakouska-Uherska za velice průmyslově vyspělé území. Naopak Bulharsko bylo převážně zemědělským státem a průmysl zde výrazně zaostával. Situaci nezlepšila ani poválečná hospodářská krize spojená se zastavením válečné výroby. Tato krize se ovšem dotkla i Československa.

S poválečným obdobím v obou zemích souvisí rovněž nestabilita vlády a pouliční nepokoje posílené především na přelomu dvacátých a třicátých let světovou hospodářskou krizí. Roku 1923 je v Bulharsku tento nepokojný stav vystupňován vojenským převratem, kdy se do čela vlády dostává pravicově orientovaný Alexandar Cankov. Celkové smýšlení lidu je ovšem spíše levicové, což v bulharské společnosti zapříčiňuje hluboký sociální rozkol, který je znatelný i v dnešní době. Vláda v Bulharsku si pomalu začíná brát za vzor pravicově směřované

Německo, kdežto u většiny lidu převládají rusofilské tendence.

Zatímco začátek druhé světové války znamená pro české země nejprve ztrátu velké části území a poté i vlastní státnosti, pro Bulharsko je toto období plné nadějí a příležitostí na získání území ztraceného na konci první světové války. Německo nutně potřebuje průchod územím, kterým by mohla táhnout jeho armáda na pomoc Itálii v ne příliš dobře se vyvíjející válce s Řeckem. Německo proto nabízí Bulharsku egejské pobřeží výměnou za volný vstup na bulharské území. Stejnou nabídku ovšem Bulharsku udělá i Rusko, které tak činí za účelem získání vlastního přístupu k Egejskému moři. Bulharsko nakonec ruskou nabídku odmítá, protože má obavy z následné komunistické převahy v zemi, které by se jistě nevyhnulo. Naopak německou nabídku přijímá, čímž se stává fakticky německým spojencem, přičemž si vymíní neúčast na válečných akcích. Tímto krokem si ovšem uzavírá cestu k Velké Británii, která s Bulharskem ukončuje diplomatické styky.

Osudy Bulharska a Československa se v posledních letech druhé světové války značně podobají. V obou zemích nastává výrazný posun politického smýšlení doleva. Obě země se dostávají do vlivu sovětského Ruska, jen s tím rozdílem, že Československo je Ruskem osvobozeno, kdežto Bulharsko je jím okupováno. V obou zemích se nakonec dostávají k moci komunisté. Československo i Bulharsko se dostávají do mocenské sféry vlivu Sovětského svazu, z čehož pro obě země vyplývá „nutnost“ vzájemné spolupráce, která je navíc podpořena členstvím obou zemí v Radě vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), ve Varšavském paktu a v OSN.

Hlavním cílem komunistického vedení Bulharska se stává přeměna země coby převážně zemědělského státu na stát plně industrializovaný. K tomuto účelu Bulharsko využívá pomoci průmyslově vyspělejších zemí Sovětského svazu a to především Československa. Toto snažení se v Bulharsku projevuje dvěma efekty. Roste životní úroveň a zároveň dochází ke stěhování lidí z venkova do měst. I přesto je však Bulharsko nadále charakterizováno vyšším počtem malých sídel.

V šedesátých letech dvacátého století dochází také k oživování cestovního ruchu. V této době vznikají i dnes velice oblíbená přímořská letoviska, ale také střediska zimních sportů v bulharských horách, kterých využívají mimo

I přes dvě vlny politického uvolnění (v letech 1956 a 1961) a přes neúspěšné snahy o zavedení tržního socialismu se Bulharská lidová republika vyznačuje nejkonzervativnějším režimem ve východním bloku. Roku 1968 se dokonce Bulharsko zapojuje do vojenské agrese vůči Československé socialistické republice, což má za následek zesílení protibulharských nálad v ČSSR.

Ovšem v osmdesátých letech dvacátého století se v bulharském, stejně jako v československém, režimu začínají objevovat trhliny, které vedou k politické a ekonomické krizi a nakonec i k pádu komunistického režimu v obou zemích.

Následující období v Bulharsku se vyznačuje častým

střídáním pravicových a levicových vlád, zapříčiněném hospodářskou krizí, která se v druhé polovině devadesátých let dvacátého století dále prohlubuje. Hospodářská krize je zapříčiněna hlavně stagnujícím průmyslem. Podniky vystavěné v období komunismu jsou zchátralé a jejich vybavení je zastaralé, a ač se je vláda pokouší prodat nově vznikající buržoazii či do zahraničí, nikdo o ně nemá zájem. Navíc dochází k přebytku pracovních sil na venkově, které stagnující průmysl nedokáže využít. V porovnání, v České republice životní úroveň ze začátku narůstá, ale v druhé polovině devadesátých let dvacátého století se vlivem neefektivních zásahů vlády do ekonomiky začíná propadat. Konec devadesátých let je tak v České republice stejně jako v Bulharsku charakterizován hospodářským a sociálním úpadkem. I přesto je však dnes v České republice životní úroveň znatelně vyšší než v Bulharsku, což je zapříčiněno především poměrně stabilní vládou v první polovině devadesátých let. (Rychlík 2000).

Z nástinu historie Bulharska v porovnání s historií Česka jasně vyplývá, že mezi oběma zeměmi se musely postupně vytvářet vztahy. Dvacáté století bylo pro Česko i Bulharsko velice bouřlivým obdobím plným změn a zvratů. Stejně jako události byly někdy bouřlivé i vztahy mezi těmito zeměmi. Naproti tomu také v dějinách nacházíme místa, kdy česko-bulharské vztahy byly úplně zmrazeny, jako například v období během druhé světové války. Česko-bulharské vztahy ovšem nejsou záležitostí pouze dvacátého století. Jejich historie sahá mnohem dál do minulosti.

První zmínky o vztazích mezi českými zeměmi a Bulharskem nalzáme již v období středověku. Roku 863 přicházejí na tehdejší území Velké Moravy věrozvěstové Cyril a Metoděj pocházející z území dnešního Bulharska. Činí tak na popud velkomoravského knížete Rastislava, který chce ve své zemi šířit křesťanství a to ve slovanském jazyce, proto se pro pomoc obrací na Byzantskou říši, která se z části rozkládala na území dnešního Bulharska. Tento akt dalekosáhle ovlivnil z hlediska náboženského vyznání další kulturní vývoj českých zemí. (Rychlík 2000).

V následujících letech se Bulharsko dostává do područí Turků, ve kterém setrvává téměř pět set let (1396 - 1878). Tím jsou vztahy Čechů a Bulharů naprosto přerušeny. České středověké kroniky se sice o Bulharech zmiňují, ale většinou se zápisky týkají konstatování dnes již historických faktů, jako je například bitva u Varny z roku 1444, které se zúčastnili i čeští bojovníci. (Manolová-Motejlová, Mandažieva, Hronková 2005).

Dalším obdobím, které se výrazně podepsalo na formování česko-bulharských vztahů, byla doba národního obrození. Tehdy české země a Bulharsko spojovaly dva fakty. Prvním byla touha obou zemí po vlastním samostatném státu. České země „trpěly“ pod nadvládou Rakouska, Bulharsko pod nadvládou Turků. Druhá věc, která obě země spojovala, byla idea slovanské vzájemnosti. České země proto podporovaly Bulharsko v jeho boji za nezávislost. Tato podpora se projevovala jednak prostřednictvím poskytování azylu bulharské inteligenci a jednak prostřednictvím psaní probulharsky laděné litera-

tury. Oslavu bulharské kultury i Bulharska jako takového nalzáme v dílech našich předních obrozeneckých spisovatelů, jako je například Josef Dobrovský, František Ladislav Čelakovský, Pavel Josef Šafařík, Karel Jaromír Erben nebo Božena Němcová. V českých zemích o Bulharsku ale nepíšou jen Češi, ale také bulharští obrozenci, kteří zde našli azyl. Vycházejí noviny věnované bulharské otázce, vznikají organizace a spolky. V Táboře je roku 1869 založena bulharská matice, která organizuje přednášky na témata týkající se Bulharska. Mezi spolky a organizacemi na podporu Bulharů vyniká především Pobratim nebo Kruh přátel bulharského jazyka fungující při Umělecké besedě, který vysílá do Bulharska české učitele. Bulharská problematika se tak stává denním chlebem českého národa. Dokonce se zdá, že Češi značnou část své energie věnují podpoře cizího národa, než boji za vlastní stát. Možná viděli v bulharském boji za samostatnost naději, že pokud se Bulharsku podaří osamostatnit se, podaří se to Čechům jednou také.

Osamostatněním Bulharska od turecké nadvlády v osmdesátých letech devatenáctého století ovšem zájem Čechů o Bulharsko nekončí. Bulharsko je sice nezávislé, ale nemá rozvinutou ekonomiku ani sociální strukturu. Toho české země okamžitě využívají a posílají Bulharsku pomoc v podobě nejrůznějších expertů. Tomuto období je někdy přezdíváno „Česká invaze do Bulharska“. Češi se v Bulharsku zasluhují o budování školství, moderního soudnictví, kulturních institucí nebo třeba o budování železnice. Z Čech tak odcházejí především umělci, inteligence, vysoce kvalifikovaní řemeslníci a průmyslníci, kteří v Bulharsku zakládají nové podniky (např. Bohdan Prošek zakládá v Sofii pivovar). Migraci do Bulharska podporuje navíc zákon z roku 1880 o přidělování pusté půdy přistěhovalcům.

Zatímco ze začátku byla česká pomoc Bulharsku motivována čistě vědomím slovanské sounáležitosti, postupně se do smýšlení Čechů začala zapojovat také politika. Češi pomocí Bulharsku začali vyjadřovat svůj vlastní protest proti Rakousku-Uhersku. Rakousko-Uhersko se ovšem do těchto záležitostí nijak nevměšovalo, ve snahách Čechů naopak vidělo vlastní prospěch v oslabení ruského vlivu na Bulharsko.

Politika začíná mít naplno vliv na česko-bulharské vztahy během druhé balkánské války. Zatímco během první balkánské války (1912-1913) stojí české země na straně Bulharska, během druhé balkánské války (1913) se od něj začíná odvracet, protože Bulharsko v této době nachází spojence v Německu a Rakousku. Během první světové války potom česko-bulharské vztahy zamrzají úplně. Bulharsko coby spojenec Německa a Rakouska se stává v očích českého národa zrádcem.

Po první světové válce jsou česko-bulharské vztahy postaveny do tíživé situace. Na jedné straně je Bulharsko, se kterým Československo nemá žádný konflikt a které Československo žádá o pomoc na poli mezinárodních vztahů, a na straně druhé je mírová smlouva a společenství s Jugoslávií. Mírová smlouva, která dala Československu vzniknout a zároveň omezuje bulharské zájmy, a společen-

tví s Jugoslávií, která vede spor s Bulharskem o území. Československo si samozřejmě nechce pošramotit vztahy ani na jedné straně, proto přijímá žádosti a prosby Bulharska, ale vyřizuje je jen částečně a tak, aby si nepokazilo mezinárodní reputaci.

V době druhé světové války do česko-bulharských vztahů zasahuje politika také. Bulharsko se znovu přidává na stranu Německa a vztahy s Českem opět padají pod bod mrazu. Diplomatické vztahy s Bulharskem jsou navázány až roku 1945 i přes neustávající pachut' zrady na jazyku Čechů. Roku 1948 Československo podepisuje s Bulharskem smlouvu o vzájemné výpomoci při napadení jednoho z nich Německem nebo jinou zemí, která by se s Německem jakkoliv spojila. Současně je podepsána smlouva o vzájemné hospodářské výpomoci, která zaručuje dodej českých strojů do Bulharska a zemědělské produkce do Československa. Z Bulharska přicházejí do Československa pracovníci na výpomoc do zemědělství, mezi nimiž jsou také reemigrující Češi. V padesátých letech jsou česko-bulharské vztahy dále na vzestupu, což zapříčiňuje především cestování Čechů do Bulharska za rekreací. Ovšem po roce 1968 opět na poli česko-bulharských vztahů dochází k útlumu kvůli vojenské intervenci na našem území, které se zúčastnilo i Bulharsko. (Rychlík 2000).

Po rozpadu východního bloku se cesty Bulharska a Česka na nějakou dobu rozcházejí. Obě země se musí přednostně vypořádat s vnitřními problémy. Česko ani Bulharsko k sobě nejsou vázány žádnými smlouvami o hospodářské výpomoci, proto ustávají organizované přesuny obyvatel z jednoho území na druhé. Přesto migrace mezi oběma státy existuje dál. Na české území se tak dostávají většinou bulharští přistěhovalci, kteří nejsou spokojeni s ekonomickou situací v Bulharsku. Naopak do Bulharska opět začínají cestovat čeští turisté, kteří znovu objevují kdysi tak oblíbená přímořská letoviska.

Je jasně zřetelné, že migrace mezi Českem a Bulharskem patřila a patří neodmyslitelně k běžným jevům doprovázejícím vztahy mezi těmito dvěma zeměmi. Ač ale Bulhaři na české území přicházeli po celé dvacáté století, nikdy zde neexistovaly žádné podobné aktivity zakládání vlastních vesnic, které známe u Čechů migrujících do Bulharska. Pokud se Bulhaři nevrátili zpátky do vlasti nebo nepokračovali ve své migraci dál na západ, většinou se roztrousili po celém českém území a splynuli s původními obyvateli.

První bulharští migranti se na české území dostávají již na konci devatenáctého století. Z velké části se jedná o bulharské studenty, pro které bylo studium v českých zemích výhodnější hned z několika důvodů. České školy i přesto, že byly na vysoké úrovni, byly pro bulharské studenty dostupnější jak po stránce jazykové, tak po stránce finanční. České školy byly totiž v té době podstatně levnější než jiné školy v Evropě. Bulhaři tak studovali například v Praze, Táboře, Hradci Králové, Pardubicích nebo v Písku. O těchto studentech se více dozvídáme například z listu Pokrok, který v jednom ze svých vydání z roku 1876 oznamuje, že v rozmezí let 1869 až 1876

navštěvovalo školy v českých zemích asi 200 bulharských studentů. (Manolová-Motejlová, Mandažieva, Hronková, 2005). Po zakončení studií si bulharská vláda nárokovala návrat studentů do vlasti, ale často se stávalo, že Bulhaři v Česku zůstali, protože měli v úmyslu založit zde rodinu.

Výraznější vlna bulharského přistěhovalectví ale nastává ve dvacátých letech dvacátého století. Tehdy na naše území přicházeli takzvaní zahradníci. Byli to většinou zemědělci, kteří byli pro nedostatek půdy v okolí svého bydliště nuceni hledat si práci v jiných státech. Nejčastěji pocházeli ze severního Bulharska, asi nejpočetnější skupina přišla z Draganova na Gornoorjachovsku. (Penčev 2001). Do českých zemí se dostávali oklikou přes Maďarsko a Slovensko. Na českém území potom vykonávali zahradnické práce. Tyto práce byly sezónního charakteru, proto sem často přicházel pouze jeden člen rodiny, který se na podzim vracel zpátky do vlasti ke své rodině. Bulhaři na českém území postupně zůstávali stále častěji i mimo sezónu, až následně došlo k jejich trvalému usídlení. Bylo to zapříčiňeno především špatnou ekonomickou situací v Bulharsku. Bulharská vláda si opět nárokovala návrat Bulharů zpátky do vlasti, ale ve většině případů se Bulharům podařilo na českém území zůstat ze stejných důvodů jako jejich předchůdcům.

V letech 1946 až 1948 existovala mezi Československem a Bulharskem smlouva o hospodářské výpomoci, která zapříčiňovala novou vlnu masové migrace. Jednalo se o obousměrnou výpomoc. Československo mělo tehdy spíše zemědělsky zaměřenému Bulharsku pomoci k vybudování rozvinutého průmyslu a Bulharsko naopak mělo Československu poskytnout pracovní síly, které by osídlii vyprázdněné pohraničí. Tímto na české území přicházeli tisíce Bulharů, kteří byli zaměstnáni v zemědělských družstvech. (Otčenášek 2002). Tito pracovníci měli často jinou kvalifikaci a migraci do Československa brali jako příležitost vymanit se ze špatné ekonomické situace. Po roce práce v zemědělských družstvech většinou začali vykonávat práci odpovídající jejich kvalifikaci, nebo začali studovat. Studium byl někdy hlavní důvod jejich příchodu na české území.

V následujících letech sice hromadné přesuny obyvatelstva ustávají, ale migrace jako taková pokračuje dál. Do Československa dál jednotlivě přicházejí bulharští přistěhovalci, tato migrace ovšem není tolik významná, co se týče počtu přistěhovalých. Určitá změna nastává po roce 1989. Po zhroutilí režimu východního bloku do Česka začíná přicházet nová generace bulharských přistěhovalců. Tito migranti ovšem pobyt na území České republiky vnímají jen jako přechodný, často mají v úmyslu pokračovat dál na západ, a proto ani nepřijímají české občanství. Pokud se tu někteří Bulhaři usazují natrvalo, často zde začínají ať už legálně či nelegálně podnikat (Migraceonline 2009).

Problém migrace Bulharů na české území by se dal rozdělit na dvě části podle způsobu příchodu migrantů. Zaprve, Bulhaři se na české území dostávají ve skupinách. V tomto případě se většinou jedná o organizované přesuny obyvatelstva na základě nějaké smlouvy (například na základě smlouvy o hospodářské výpomoci ze čtyřicátých

let dvacátého století). A zadruhé, Bulhaři na české území přicházejí jednotlivě. Jejich migrace potom není založena na žádné smlouvě, rozhodnutí migrovat je čistě osobní.

V prvním případě se jednalo především o migrační vlnu ve čtyřicátých letech dvacátého století. Nejsilnější motivací k migraci byl nedostatek pracovních míst, se kterým se Bulharsko v tomto období potýkalo. Smlouva, která přistěhovalci zaručovala práci a bydlení v hostitelské zemi, jeho migraci značně usnadnila. Bulhaři možnosti odejít do tehdejšího Československa využívali ale také z jiných důvodů. Dalším podnětem k přesídlení byla například touha studovat na kvalitní vysoké škole, kterých se Bulharsku v té době nedostávalo. I v tomto případě mladí migranti využili možnosti odejít do Československa na základě dohody o hospodářské výpomoci. V Československu si odpracovali jeden rok v zemědělském družstvu a poté se začali věnovat studiu.

U druhé skupiny přistěhovalců charakterizované individuální migrací se k pracovním a ekonomickým pohnutkám přidávají také osobní důvody, proč opustili svou vlast. Často se setkáváme s případy, kdy se Bulhar seznámil s Češkou, která odjela do Bulharska na rekreaci, a poté s ní odcestoval do Česka, kde spolu založili rodinu. Navíc po roce 1989 přichází v úvahu ještě jeden důvod migrace a to touha po poznání světa. Bulhaři, kteří vycestovali na základě této pohnutky, většinou počítají s návratem do vlasti, ale zároveň nevyklučují, že by se mohli v Česku usídlit natrvalo.

Je zřejmé, že počet Bulharů na českém území neustále narůstal. Od příchodu prvních bulharských přistěhovalců uběhlo více než jedno století. Zatímco před sto lety bylo možno Bulhary počítat na desítky, dnes je musíme počítat na tisíce. A počet Bulharů trvale žijících na území České republiky se zvyšuje dál. Je sice možné očekávat celkový úbytek cizinců na území České republiky kvůli právě probíhající ekonomické krizi, ale tento trend zatím ještě nenastal.

Následující statistiky posledních let potvrzují tendenci narůstání počtu cizinců na českém území, kteří se hlásí k bulharské národnosti. Zatímco v roce 2004 žilo na území České republiky trvale celkem 2110 (Ministerstvo vnitra...2009a) Bulharů, v roce 2005 to bylo již 2322 (Ministerstvo vnitra...2009b) Bulharů. V následujícím roce, v roce 2006, Bulharů opět mírně přibylo. Statistiky odhadují celkový počet 2398 (Ministerstvo vnitra...2009c) Bulharů trvale žijících na českém území. V roce 2007 opět přichází značný nárůst Bulharů trvale žijících v České republice, tentokrát je to číslo 2822 (Ministerstvo vnitra...2009d). A v roce 2008 počet Bulharů s trvalým pobytem na českém území překročil hranici 3000, přesně 3032 (Ministerstvo vnitra...2009e). Zajímavý je také pohled na statistiky týkající se zastoupení mužů a žen v celkovém počtu bulharských imigrantů s trvalým pobytem na území České republiky. V roce 2004 trvale žilo na území České republiky 1369 mužů a 741 žen (Ministerstvo vnitra...2009a). Pro rok 2005 to bylo 1487 mužů a 835 žen, (Ministerstvo vnitra...2009b) pro rok 2007 potom 1772 mužů a 1050 žen (Ministerstvo

vnitra...2009d). Proč je počet Bulharů žijících trvale v České republice skoro dvakrát vyšší než počet Bulharek? Odpověď je nasnadě. Tento stav je zapříčiněn především tím, že právě muž, coby člen bulharské rodiny, který se musí postarat o domácnost, nejčastěji emigruje za účelem získání lepšího zaměstnání, nebo nějakého zaměstnání vůbec. Zbytek rodiny často nechává v Bulharsku, kam jí posílá vydělané peníze. Z čísel je ale také evidentní, že počet Bulharek narůstá rychleji vůči počtu Bulharů trvale žijících v Česku. Toto je zase zapříčiněno tím, že většinou dochází k druhotné migraci, kdy zbytek rodiny, který muž zanechal v Bulharsku, se teď za mužem stěhuje. Jejich příchod na české území je usnadněn tím, že muž už zde vytvořil určité zázemí (Otčenášek 2002).

Zatímco ve čtyřicátých letech dvacátého století byli Bulhaři dosídlováni především do pohraničních oblastí do venkovského prostředí a později se přestěhovali do měst, kde měli větší šanci najít zaměstnání v průmyslovém odvětví, dnes přicházejí bulharští přistěhovalci rovnou do větších sídlišť. Další rozdíl mezi migrací před rokem 1989 a migrací po roce 1989 nalzáme v přijímání českého občanství. Ti Bulhaři, kteří na naše území přišli před rokem 1989, mají dnes většinou občanství české. Neplatí to ale úplně u všech v té době sem migrujících Bulharů. I přesto ale potomci Bulharů, kteří si ponechali občanství bulharské, po narození získali občanství české. Na rozdíl od nich, Bulhaři, kteří přišli do Česka až po roce 1989, si většinou ponechávají občanství bulharské (Otčenášek 2002).

Ať už je migrace řízená státem, nebo se jedná o individuální počín jednotlivce, vždy tato skutečnost výrazně zasahuje do života jak migrujícího, tak do života společnosti, která ho přijímá. Aby integrace do majoritní společnosti proběhla úspěšně, je důležitá spolupráce obou stran – imigranta i té společnosti, do které imigrant přichází. Autochtonní společnost může napomáhat integraci cizinců několika způsoby. Velkou roli při tom hraje jak stát, tak samotní členové té společnosti. Důležitý je postoj jednotlivých členů společnosti k přistěhovalcům. Pokud se zaměříme na českou společnost, zjistíme, že pokud se cizinec chová v souladu se zákony, Češi jej do své společnosti většinou přijímají a rozhodně jej nijak nezatracují. Dalo by se říci, že v tomto směru byla problematika akceptace imigranta majoritní společností daleko jednodušší v období komunismu, kdy pokud přistěhovalce přijal stát, musel tak učinit každý ve společnosti (Uherek 2002).

Strategie, kterých Bulhaři využívají pro integraci do české společnosti, by se daly rozdělit do několika okruhů. Asi nejpodstatnější strategií je volba práce a s tím související volba bydliště. Mít zaměstnání znamená nejen možnost poplatit všechny výdaje, ale také to znamená příležitost k navázání vztahů s autochtonními členy společnosti. V některých případech můžeme jednotlivě migrační vlny Bulharů do Česka charakterizovat právě druhem zaměstnání, které zde imigranti vykonávají. Ve dvacátých letech dvacátého století mluvíme o příchodu zahradníků, protože Bulhaři, kteří na české území přišli v tomto období, vykonávali zahradnické práce. Ve čtyřicátých letech je to

potom zemědělská migrační vlna, protože bulharským přistěhovalcům byly přidělovány práce v zemědělství. A jak vypadá situace dnes? Dnes většinou bulharští přistěhovanci vykonávají nejrůznější dělnické práce, nebo se zabývají podnikáním. V oblasti podnikání potom využívají právě toho, že jsou cizinci. Často podnikají v cestovním ruchu, kde se zaměřují především na zprostředkování zájezdů do Bulharska. Styk s rodnou zemí využívají taktéž v oblasti importu a exportu (Uherek 2002).

Jak jsem již zmínila, se zaměstnáním souvisí také místo bydliště. Je snazší najít práci ve větším městě, které nabízí více příležitostí. Toho si jsou bulharští přistěhovanci vědomi, proto nejčastěji migrují právě do větších měst, jako je Praha, Brno, Plzeň nebo třeba Ústí nad Labem. Ovšem často jsou autochtonní populaci vytlačováni na okraj (Uherek 2002). Speciálním příkladem toho bylo třeba cílené dosídlování pohraničí Bulhary po druhé světové válce.

Rodina a rodinné vztahy jako další hrají významnou roli v integraci cizince do majoritní společnosti. Tuto otázku můžeme nahlížet dvěma způsoby. Zprv, existuje možnost, že na českém území již žije například jeden člen rodiny, za kterým se nyní stěhuje jeho příbuzní. Tento první migrant má v Česku zajištěnu práci i bydlení. A nejen to. Dále disponuje vědomostmi a zkušenostmi týkajícími se českých zákonů a úřadů. A také zde již navázal kontakty s členy majoritní společnosti. Všechny tyto fakty značně zjednodušují integraci zbytku jeho rodiny.

Druhá možnost se týká svobodných migrantů. V tomto případě k integraci napomáhá založení smíšené rodiny. Tím, že si například Bulhar vezme za manželku Češku, se mu naskytne hned několik výhod. Díky nutnosti každodenní komunikace se bulharský imigrant rychleji naučí český jazyk, česká manželka ho snadno uvede do problematiky českých zákonů a také mu leckdy pomůže vyřešit otázku bydlení tím, že se k ní Bulhar jednoduše nastěhuje (Uherek 2002). Instituce manželství ovšem neslouží pouze jako pomocník při integraci. Často se stává, že založení smíšené rodiny funguje jako záchrana před nuceným vystěhováním ze země. Tato situace nastávala především v minulosti, kdy Bulhaři přišli do Česka například na základě smlouvy o hospodářské výpomoci a kdy po vypršení smlouvy si bulharská vláda nárokovala návrat Bulharů zpět do vlasti.

O několik řádek výše jsem se dotkla problému týkajícího se jazyka. Na tento fakt nesmíme zapomenout, protože ovládnutí českého jazyka patří mezi klíčové komponenty úspěšné integrace přistěhovalce do české společnosti. Ve smíšených manželstvích se k dorozumívání většinou používá pouze čeština, čeština se také stává rodným jazykem potomků vzešlých z těchto manželství. Ovšem bulharština není úplně zapomenuta, zvláště pokud je rodilým mluvčím žena, ta své děti potom většinou učí mluvit i bulharsky.

Dalším důležitým faktorem ovlivňujícím úspěšnost integrace Bulharů do českého prostředí jsou bezesporu nejrůznější organizace, kluby a občanská sdružení. Tyto spolky často přistěhovanci usnadňují zorientovat se v čes-

kých zákonech a v českém prostředí vůbec. Fungují rovněž jako pořadatelé nejrůznějších setkání bulharských imigrantů, čímž zároveň upevňují pocit sounáležitosti Bulharů. Kluby se starají o dodržování bulharských tradic, jako je například 1. března „Baba Marta“ (Jedná se o oslavu přicházejícího jara. Ženy si 1. března na oděv připínají tzv. „Marteničky“ – červené a bílé střapečky, jeden symbolizuje zdraví a druhý štěstí, které nosí po celý měsíc, dokud neuvidí kvést první strom. Na něj potom svou „Marteničku“ zavěšují, což jim má zajistit zdraví a mládí.), pravoslavné Velikonoce nebo pravoslavné Vánoce. (Vláda ČR 2009). Bulharské organizace nejsou ovšem zaměřeny pouze na vlastní členy. Většinou se také snaží české společnosti přiblížit bulharskou kulturu a tím jí dát najevo, že v této společnosti někdo takový, jako je Bulhar, vůbec žije. Pořádají se tak nejrůznější koncerty bulharských umělců seznamující širokou veřejnost s bulharskou tradiční hudbou, výstavy ukazující ať už bulharské umění, nebo pomocí tradičních předmětů bulharskou kulturu. Organizace mohou také vydávat publikace či časopisy týkající se života Bulharů na českém území.

Historie sdružování Bulharů sahá hluboko do minulosti. Už v roce 1862 je studenty české i bulharské národnosti na území Čech založen tajný spolek Pobratim, který si klade za cíl pomáhat bulharskému osvobozenckému boji proti nadvládě Turků. Roku 1869 vzniká v Táboře bulharská matice (Postojanstvo) s podobným cílem jako spolek Pobratim. Prvním oficiálním česko-bulharským spolkem se stává Bulharská sedjanka založená roku 1880. S koncem druhé světové války se na území Čech ustanovují nejrůznější bulharské kluby, které se později sjednocují do Bulharské kulturně osvětové organizace (Vláda ČR 2009).

Dějiny ale sdružování Bulharů často nepřály. Například roku 1948 vchází v platnost Ústava Československé republiky, která fakticky popírá práva menšin žijících na československém území. Mimo jiné menšiny také pozbývají právo na vzdělání v mateřském jazyce nebo právo na udržování národních tradic. Situace se dál vyvíjí tak, že na začátku padesátých let jsou rozpuštěna všechna občanská sdružení, přičemž národnostní spolky jsou přímo zakázány. Během padesátých let se ale spolky začínají postupně obnovovat. Které národní spolky se mohou obnovit, záleží na vztazích mezi Československem a zemí, ze které členové spolku pocházejí. Menšinám jsou plná práva navrácena až roku 1968. (Nosková 2001).

V současnosti na území České republiky funguje několik klubů v rámci Bulharské kulturně osvětové organizace, která zde vydává časopis Roden Glas. Bulharské kulturně osvětové kluby existují například v Praze, Ostravě, Brně nebo také v Plzni. Bulharský kulturně osvětový klub v Praze se věnuje především organizaci folklórního festivalu Praha srdce národů nebo fotbalového turnaje národnostních menšin o pohár Senátu Parlamentu ČR. Některé Bulharské kulturně osvětové kluby postupně přerušily svou činnost, dnes jsou ovšem obnovovány. Jako příklad můžu uvést třeba Bulharský kulturně osvětový klub v Brně založený roku 1957, který po zániku svou

činnost obnovil v roce 2002 pod názvem Bulharské kulturně osvětové sdružení v Brně. Podobný osud postihl také Bulharský kulturně osvětový klub v Plzni, který vznikl ale až v roce 1983. Po revoluci ze strany Bulharů zájem o klub upadl. Na vlastní tradici navázal v roce 2005. Oba kluby se dnes starají především o národní uvědomění Bulharů, pořádají jejich srazy a organizují akce pro veřejnost za účelem dostat se do podvědomí české společnosti. (Vláda ČR 2009).

Mimo tyto kluby existují na území České republiky další organizace a spolky. Za všechny můžu jmenovat například Občanské sdružení Pirin zabývající se především bulharskými národními tanci, sdružení Bulharů a jejich přátel Zaedno, které pořádá především koncerty a výstavy. Dále potom občanské sdružení Vazraždane mimo jiné organizující sobotní školu „Čtu, píšu a mluvím bulharsky“ ve spolupráci s Bulharskou kulturně osvětovou organizací „Sv. Cyrila a Metoděje“ v Praze (Vláda ČR 2009). Nesmím zapomenout ani na Sdružení pro Bulharsko, které se především pomocí svých vlastních internetových stránek snaží Čechům přiblížit Bulharsko (Spolek...2009).

Co se týče rozhovorů, ty jsem vedla se zástupci téměř všech migračních vln, které přišly na naše území. To znamená, že jsem získala informace od přistěhovalců nebo jejich potomků, kteří přišli na naše území v letech dvacátých, čtyřicátých, šedesátých, sedmdesátých a devadesátých. Bohužel se mi nepovedlo realizovat rozhovory s přistěhovalci ze staršího období, to znamená z dvacátých a čtyřicátých let, protože ti již většinou nežijí. Informace o nich a o jejich životě v Čechách jsem tedy získala od jejich potomků. Mezi dotazovanými přistěhovalci početně dominovali muži, což podporuje statistiky, které uvádějí, že migranti mužského pohlaví silně převažují nad migranty pohlaví ženského. Výpovědi Bulharů a jejich potomků se v lecčems shodovaly, zároveň jsou ale mezi jednotlivými životními příběhy znatelné rozdíly zapříčiněné rozdílnou dobou příchodu na české území. Dotazovaní byli velice komunikativní, proto jsem bez nějakých větších obtíží mohla na následujících řádkách sepsat porovnání výpovědí.

Z rozhovorů vyplynulo, že hlavním důvodem migrace byla většinou špatná sociální a hospodářská úroveň Bulharska. Tento důvod migrace uváděla naprostá většina migrantů, kteří na naše území přišli ve dvacátých, čtyřicátých a devadesátých letech dvacátého století. V padesátých let navíc ještě přibývají nejrůznější osobní důvody. Například jeden dotazovaný uvedl, že do Čech přišel v šedesátých letech kvůli své české přítelkyni. S tou se seznámil na dovolené, kterou trávil v Bulharsku. V Čechách si ji potom vzal za ženu a založili spolu rodinu. Další dotazovaná přišla na české území taktéž kvůli českému partnerovi. Ovšem její cesta byla komplikovanější. Se svým současným manželem se seznámila v Rusku, kde oba studovali. Poté spolu odjeli do Bulharska, což byla podle slov dotazované „podmínka, aby si ho vzala“. Tam spolu žili několik let, než se kvůli problémům s bydlením rozhodli emigrovat do Čech. Z dalších podobných případů by se dalo usoudit, že muži se většinou stěhovali za

ženami. To navíc podporuje již výše zmíněnou statistiku uvádějící početní převahu mužů nad ženami přistěhovaleckými do Česka.

Pokud byla důvodem migrace pracovní příležitost, stěhovali se Bulhaři většinou ve větším počtu. Ve čtyřicátých letech tak byly vypravovány celé vlaky, které přivázely bulharské pracovníky na naše území. Bulhaři se často už na cestě dostávali do situací střetu dvou kultur. Důvodem těchto střetů byly převážně rozdílné zvyky ve stravování, které zapříčiňovaly různé, někdy i humorné, situace. Jednu takovou situaci způsobila neznalost knedlíků. Bulharům bylo na cestě do Čech naservírováno české jídlo sestávající z masa, knedlíků a omáčky. Číšník ale zapomněl na příbor, proto Bulhaři vzali knedlíky do rukou a namáčeli je do omáčky tak, jak byli doma zvyklí namáčet pečivo. Většinou tyto situace ale nebyly příliš vážné, aby nějakým způsobem poškodily vztahy mezi Čechy a Bulhary.

Prvním důležitým krokem pro začlenění bulharských migrantů do české společnosti je jistě možnost mít kde bydlet a kde pracovat. Co se týče bydlení, situace se různí podle období, ve kterém bulharský přistěhovalce na naše území přichází. O bydlení Bulharů přichozích na naše území ve čtyřicátých letech na základě smlouvy o hospodářské výpomoci se staral stát, kdežto Bulhaři, kteří na naše území migrovali a migrují bez podpory jakékoliv smlouvy, musí otázku bydlení řešit sami. Z výpovědí přistěhovalců, kteří do České republiky přišli v devadesátých letech, vyplývá, že se většinou snažili kontaktovat jiného Bulhara, který v České republice již žil, aby jim pomohl otázku bydlení vyřešit. Situaci s bydlením měli také usnadněnou ti, kteří se do Čech stěhovali za svým partnerem. Většinou se nastěhovali přímo do domu jeho rodiny, nebo nové bydlení jinde zajistil jejich partner.

V pracovní oblasti opět hraje důležitou roli existence smlouvy o hospodářské výpomoci a také to, jestli sem Bulhar přichází už s určitým záměrem, jakou práci zde bude vykonávat. To se týká především přistěhovalců z dvacátých let, kteří sem přišli jako zahradníci s úmyslem vykonávat tu zahradnické práce. Na rozdíl od Bulharů přichozích na české území ve čtyřicátých letech, přistěhovalci z let dvacátých zde svou práci vykonávají celý život, nebo aspoň celou dobu jejich setrvávání na našem území (nebo dokud jim nebyl později pozemek znárodněn). Bulhaři, kteří přicházejí do Československa ve čtyřicátých letech na základě smlouvy o hospodářské výpomoci, často práci v zemědělství vykonávají jen po dobu nezbytně nutnou. Poté se nechávají zaměstnávat v takových oborech, ve kterých se vyučili. Toto je případ i mého dědečka, který byl vyučeným zedníkem. Po roce práce na statku, kde pracoval jako pomocný dělník, se vrátil k zednickému povolání.

Pro začlenění do cizí společnosti je důležitý ještě jeden komponent a to je zvládnutí jazyka dané společnosti. Dotazovaní Bulhaři většinou problém naučit se česky neměli. Schopnost zvládnout češtinu se ovšem případ od případu liší. Mezi dotazovanými byli tací, kterým čeština, ať už mluvená, nebo psaná, nečinila žádný problém. Ani

rodilý Čech by nepoznal, že se jedná o cizince. Další skupinu tvořili ti, kteří sice mluvili česky bez přízvuku, ale potýkali se s problémy se psaním. A nakonec byli mezi dotazovanými přistěhovalci, u kterých byl v řeči znát bulharský přízvuk. Všichni ale přiznali, že bez znalosti českého jazyka by v naší společnosti nemohli existovat. Jejich potomci na tom byli s dorozumíváním se v češtině podstatně lépe, což zapříčinilo především to, že se v Čechách narodili a navštěvovali českou školu. Těchto potomků jsem se potom ptala na jejich znalost bulharštiny. Z odpovědí vyplynulo, že pokud byli oba rodiče Bulhaři, naučili své děti mluvit i bulharsky. Bulharštinu aspoň částečně ovládali i potomci těch rodin, kde bulharskou složku zastupovala žena, která dbala na to, aby její děti bulharštinu znaly. V jiných případech a také v dalších generacích potomků znalost bulharštiny už úplně mizí.

Stejně jako postupně v dalších generacích mizí jazyk, mizí většinou i dodržování bulharských tradic. Opouštění od bulharských tradic ovšem začíná daleko dřív, někdy už samotným příchodem bulharského migranta na české území. Bulhaři často přejímají české svátky a české zvyky. Některé zvyky si ovšem ponechávají. Například pokud jsou věřící, dodržují pravoslavné Vánoce i Velikonoce. V poslední době se navíc zdá, že zásluhou činnosti bulharských klubů a občanských sdružení si „čeští“ Bulhaři opět hledají cestu ke své kultuře. Od čeho neradi ustupují, je tradiční bulharská kuchyně. V naprosté většině rodin, jejichž členů jsem se dotazovala, se vaří aspoň částečně bulharská jídla. Česká partnerka se většinou musí naučit bulharské recepty. Naopak bulharská partnerka vaří jen bulharskou kuchyni, nebo v některých případech obohacuje českou o bulharské prvky. Samotnou kapitolou je konzumace masa. V Bulharsku se během jara a léta jí převážně jehněčí maso, na podzim a v zimě potom drůbeží. Jeden respondent vyprávěl zkušenosti s českým řeznictvím. Původně pocházel z bulharského venkova, kde byli lidé zvyklí si všechno udělat sami, byli zvyklí spoléhat jen sami na sebe. Po příchodu do Čech se stal mezi Čechy velice oblíbeným, protože dokázal podle vlastních slov „stáhnout králíka, nebo porazit jehně“, a tak mohl být v tomto ohledu českým sousedům prospěšný, protože ti byli většinou zvyklí maso kupovat přímo od řezníka. Právě zmiňované jehněčí se začalo v české kuchyni objevovat častěji až po příchodu Bulharů.

Na dotaz, jestli se někdy v Česku setkali s diskriminací, ať už kladnou, nebo zápornou, většinou zprvu bulharští přistěhovalci odpovídali záporně. Postupně začali přiznávat, že se občas setkávají s narážkou na svůj původ typu: „Jo, to je ten Bulhar.“, ovšem podobná slova neberou nijak hanlivě. V některých případech se setkali s diskriminací v pracovní oblasti. Například když můj dědeček začal pracovat jako zedník, často dostával hůře placené práce v cihelně, ke stavbě ho nepustili. Naopak jiný informátor se setkal s diskriminací, kterou hodnotí jako pozitivní. Za komunismu byl nucen, aby vstoupil do strany, ale zjistilo se, že v té době ještě neměl české občanství, proto už potom po něm vstup do strany nebyl požadován. S diskriminací se ale někdy setkávají i potomci bulhar-

ských přistěhovalců. V konkrétním případě byla už ve školce diskriminována dívka, které rodiče dali bulharské jméno. Ostatní děti si její jméno nedokázaly zapamatovat, proto ji nepouštěly do svého kolektivu. S diskriminací se potom setkávala i na základní a na střední škole. Zajímavé ale je, že její bratr - dvojče, který dostal jméno české, diskriminován nebyl, ač se sestrou chodil do stejné třídy a ostatní věděli, že jsou sourozenci.

Z odpovědí na otázku, jestli se dotazovaný stýká s jinými Bulhary žijícími na českém území, vyšlo najevo, že pokud není dotazovaný členem nějakého klubu zřízeného za tímto účelem, potom nemá k setkávání se vůli. Pokud je ovšem dotazovaný členem nějakého takového klubu, schází se s ostatními Bulhary celkem pravidelně. Děje se tak na různých akcích, jako jsou výstavy, koncerty či přednášky týkající se Bulharska, které jsou otevřeny pro širokou veřejnost, nebo na akcích určených pouze pro členy klubu. Tyto akce - srazy pořádají bulharští přistěhovalci většinou za účelem oslavy nějakého svátku, jako je třeba 3. března státní svátek Bulharska, nebo prostě jen za účelem vidět se a popovídat si. Členství v klubech a akce s tím spojené se však většinou týkají jen přistěhovalců z dřívějších let (dvacátá až osmdesátá léta), méně potom už jejich potomků a migrantů z let devadesátých.

Kontakty s rodnou zemí udržují téměř všichni dotazovaní. Důvody pro udržování styku s Bulharskem se ovšem případ od případu liší. Někteří se do Bulharska vrací z pracovních nebo rodinných důvodů. Tito migranti většinou nechali zbytek rodiny v Bulharsku a do Česka jezdí jen kvůli práci. Jejich práce je potom často spojena s dovozem a vývozem, proto jsou pro ně kontakty s Bulharskem velice důležité. Další skupinu tvoří ti přistěhovalci, kteří do Bulharska sice jezdí, ale děje se tak pouze za účelem rekreace. To ovšem nevylučuje možnost navštívení ostatních příbuzných, kteří v Bulharsku žijí. Do třetí skupiny by se dali zařadit ti, kteří sice stále kontakty s rodnou zemí neudržují, ale Bulharsko alespoň jednou ve svém životě navštívili. Toto je třeba případ jednoho dotazovaného potomka bulharského migranta, který vyprávěl, že v dětství jednou navštívil se svým bulharským otcem i českou matkou rodnou zemi svého otce. Tehdy (v padesátých letech) cestovali vlakem a v Bulharsku se setkali s příbuznými otce. Od té doby se tam ale nevrátili, pouze s příbuzenstvem udržovali písemný styk. Ten nakonec po smrti otce dotazovaného ustal, protože v české části rodiny nikdo jiný neovládal bulharský jazyk.

Názory na to, jestli rozhodnutí migrovat bylo správné, se těsně po příchodu Bulharů na české území různí. Ti, kteří sem přišli kvůli špatné ekonomické situaci v Bulharsku, ze začátku rozhodnutí migrovat hodnotili kladně. Přiznávali, že se zde sice setkávali s nejrůznějšími problémy týkajícími se především zvládnutí českého jazyka nebo problémy rodinnými, ale jinak se zde cítili spokojeni. Jinak tomu bylo v případě těch přistěhovalců, kteří se do Česka přistěhovali za svým partnerem. Jelikož hlavní pohnutkou jejich odchodu nebyla ekonomická situace, ale jiný člověk, mohly se partnerské neshody snadno

stát důvodem pro reemigraci.

Dnes ovšem už většina těch, kdo ze začátku o správnosti svého rozhodnutí emigrovat pochybovali, přiznávají, že svého rozhodnutí v důsledku nelitují. Následně porovnávají ekonomickou situaci v Česku a v Bulharsku a zastávají názor, že v Bulharsku by nejspíš jejich životní úroveň byla nižší. Navíc dodávají, že pokud se chtějí do Bulharska podívat, mohou tak dnes učinit prakticky kdykoliv.

Z výpovědí trvale zde žijících bulharských přistěhovalců vyplývá, že se v nejbližší době nehodlají vrátit zpět do Bulharska. Toto stanovisko je navíc posíleno u těch, kteří zde již mají založenou rodinu. Podle jejich slov se jejich domovem stala Česká republika. Navíc většinou zde vychovávají nebo vychovávali děti, pro něž je Česko rodnou zemí. O návratu zpět do vlasti uvažovali spíš ze začátku po tom, co na naše území přišli. Důvodem tohoto rozhodování byly především partnerské vztahy, které se ocitly v krizi. Ve všech případech byla ale tato krize překonána a bulharští migranti na našem území nakonec zůstali.

Původním cílem mé práce bylo na základě rozhovorů s přistěhovalými Bulhary ze čtyřicátých let dvacátého století objasnit jejich integrační strategie do českého prostředí. Dále jsem také chtěla zjistit, jestli existují rozdíly v soužití bulharských přistěhovalců a české společnosti napříč generacemi. Postupně, jak se práce vyvíjela, začala jsem brát v úvahu také další migrační vlny.

Podle informací získaných rozhovory je jasně patrné, že existují rozdíly jak mezi generacemi jednotlivých rodin, tak i mezi jednotlivými přistěhovalckými vlnami. Samotný imigrant si musí v autochtonní populaci vybudovat své stálé místo a nutně se tak musí setkávat s nejrůznějšími formami podpory či naopak nejrůznějšími formami překážek. Pokud se mu podaří usadit se a založit v nové společnosti rodinu, jeho potomci se už nemusí sami do společnosti integrovat. Tím mám na mysli, že jeho potomci se do hostitelské společnosti už rodí jako její součást. Nebo jinými slovy, na potomky bulharského migranta je od jejich narození nahlíženo českou společností jako na Čechy. Občas se mohou vyskytnout ze strany hostitelské společnosti reakce poukazující na pravý původ těchto jedinců, většinou na tyto reakce ale není kladen přílišný důraz. Tyto reakce často souvisí například se jménem, které může být pro Čechy neobvyklé. S dalšími generacemi narozenou na hostitelském území už všechny tyto reakce úplně mizí.

Rozdíly ve sžívání se s autochtonní populací jsou patrné také mezi různými vlnami migrace. Tyto rozdíly jsou potom dány především aktuální politickou situací v hostitelské zemi. Například, bulharský imigrant, který přišel na naše území ve čtyřicátých letech dvacátého století na základě smlouvy o hospodářské výpomoci, měl integraci usnadněnou tím, že stát se o něj musel postarat. To znamená, že mu musel najít bydlení a práci. Kdežto bulharský imigrant, který přišel do Čech v devadesátých letech bez podpory jakékoliv smlouvy, si musel práci i bydlení zajistit sám. Tento imigrant měl potom výchozí

situaci nesrovnatelně složitější.

Úspěšnost samotné integrace přistěhovalých Bulharů do české společnosti potom závisí na strategii, kterou imigrant využije. Asi nezákladnější strategií je zvládnutí českého jazyka. Jazyková bariéra se stává překážkou nejen mezi přistěhovalcem a lidmi žijícími v jeho sousedství, ale především mezi přistěhovalcem a úřady, které mohou přistěhovalci pomoci usadit se v hostitelském prostředí. Další významnou strategií je využití možností, které nabízejí nejrůznější organizace založené právě za účelem pomoci přistěhovalci integrovat se do nového prostředí. Tyto organizace napomáhají například k setkávání se s dalšími krajany, což má za následek, že se přistěhovalce necítí v cizí společnosti tolik izolovaný. Tento pocit může odbourávat také práce, kterou imigrant v nové zemi vykonává, nebo škola, kterou navštěvuje. V obou institucích je součástí kolektivu, se kterým musí komunikovat a spolupracovat.

Základem česko-bulharských vztahů se bezpochyby stává historie, která je leckdy oběma zemím společná. Během práce se ukázalo, jak důležité je znát historii obou zemí. Dějiny jsou totiž jako kořeny stromu, bez kterých strom nemůže dál růst. Stejně tak by se nemohly mezi Čechy a Bulhary rozvíjet vztahy vystavěné na několika společných historických základech. Myslím si, že v mé práci se mi podařilo shrnout celkovou problematiku česko-bulharských vztahů. Popsala a vyjasnila jsem problém integrace Bulharů do českého prostředí, což bylo jedním z hlavních cílů mé práce. Dalším cílem bylo proniknout do mentality bulharských přistěhovalců, seznámit se blíže s jejich kulturou. I tento cíl osobně považuji za splněný.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] MANOLOVÁ-MOTEJLOVÁ, M., MANDAŽIEVA, E., HRONKOVÁ, D. et al. 2005. *Kapitoly z minulosti česko-bulharských kulturních vztahů*, První část, Praha – Sofia: Avangard Prima.
- [2] NOSKOVÁ, H. 2001. *Národnostní skladba obyvatelstva v Československu*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- [3] PENČEV, V. 2001. *Paralaks v ogleдалoto, ili za migrantskite obštnosti v čuždoetnična sreda (čechi i slovaci v Balgaria, balgari v Čechija)*, Sofia.
- [4] RYCHLÍK, J. 2000. *Dějiny Bulharska*, Praha: Lidové noviny.
- [5] UHEREK, Z., HOŠKOVÁ, S., OTČENÁŠEK, J. 2002. *Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců*, Praha: Ministerstvo vnitra ČR / Akademie věd České republiky.

Internetové odkazy:

- [6] Ministerstvo vnitra ČR. 2009a. (<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/migrace/040630/pohlavi.html>) (10. 4. 2009, 17:00).
- [7] Ministerstvo vnitra ČR. 2009b. (<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/migrace/050630/pohlavi.html>) (10. 4. 2009, 17:00).
- [8] Ministerstvo vnitra ČR. 2009c. (<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/migrace/060331/pohlavi.html>) (10. 4. 2009, 17:00).
- [9] Ministerstvo vnitra ČR. 2009d. (<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/migrace/2007/0131pohlavi.pdf>) (10. 4. 2009, 17:00).
- [10] Ministerstvo vnitra ČR. 2009e. (<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/statistiky/migrace/2008/0131pohlavi.pdf>) (10. 4. 2009, 17:00).

- [11] Vláda ČR. 2009. (<http://web2006.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16103>) (14. 4. 2009, 19:00).
- [12] Sdružení pro Bulharsko. 2009. (<http://www.bgr.cz>) (14. 4. 2009, 19:00).
- [13] Migraceonline. 2009. (<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957568>) (10. 4. 2009, 17:00).

Tento text je dílčím výstupem specifického výzkumu Katedry antropologických a historických věd FF ZČU v Plzni pro rok 2009